

Slaveri då och nu

Rätten till frihet

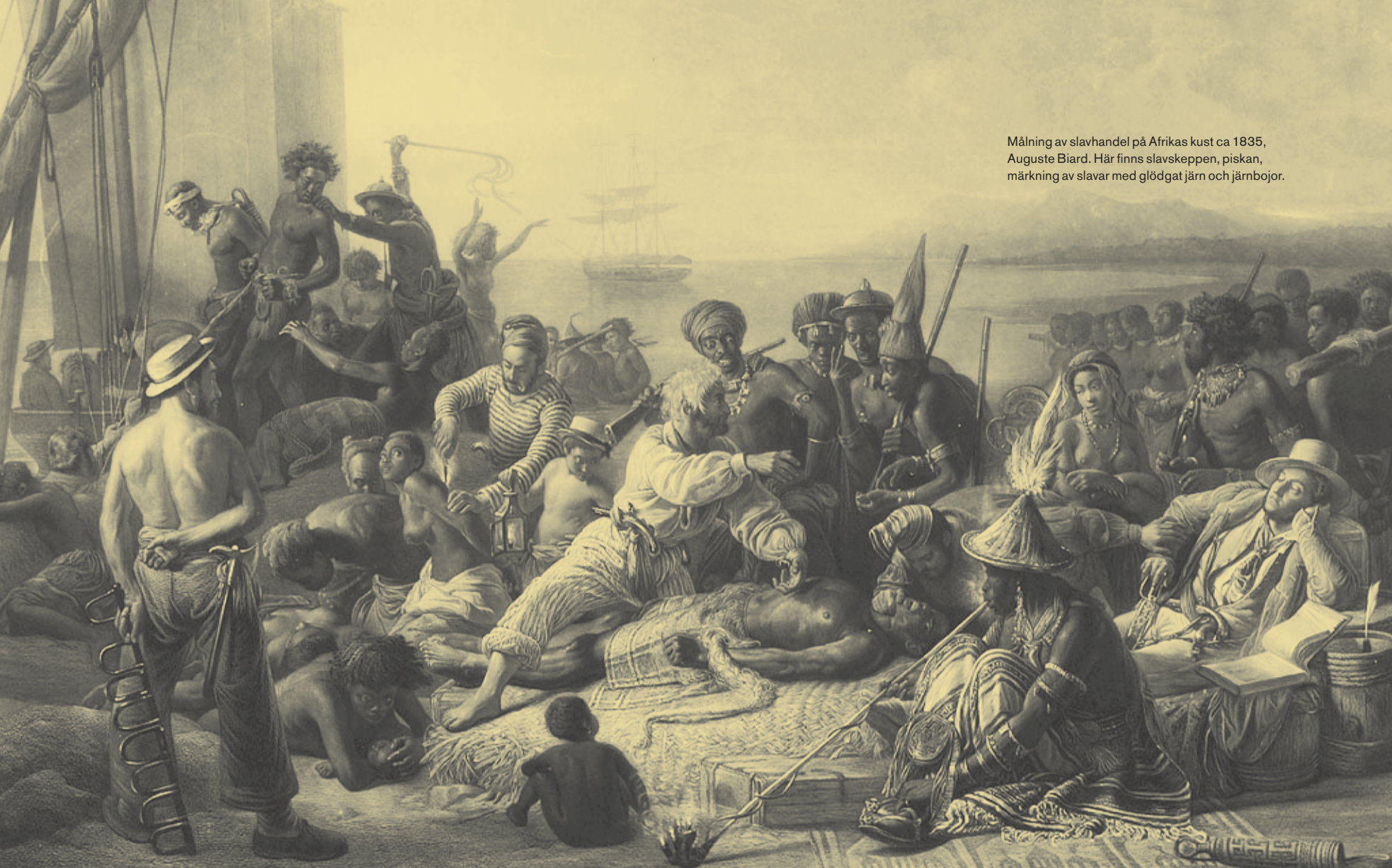
Den svenska slavön

Sverige som slavhandlare

Motstånd och uppror

Slavhandeln – en bra affär

Slaveri idag

Målning av slavhandel på Afrikas kust ca 1835, Auguste Biard. Här finns slavskeppen, piskan, märkning av slavar med glödgat järn och järnbojor.

© www.antislavery.org

Innehåll

Sverige och slavhandeln	3
Dödlig överresa.....	4
Livet som slav.....	6
Den svenska slavön.....	7
Motstånd.....	8
Sverige bland de sista att avskaffa slaveriet.....	9
Slavhandeln – en lönsam affär.....	10
Arvet från slaveriet.....	12
Slaveri idag.....	13
Slaveri i Europa.....	14
Kampen mot nutida slaveri.....	15

Minst tolv miljoner människor – barn, kvinnor och män – tillfångatogs och lastades på skepp i afrikanska hamnar för att föras över Atlanten och säljas som slavar för arbete i de europeiska kolonierna i Västindien och Amerika. De levde ett liv som ägodelar och djur. Motstånd och protester slogs brutalt ned. Kampen mot slaveriet var den första internationella rörelsen för mänskliga rättigheter.

RASISMEN OCH SLAVERIET utvecklades hand i hand och förstärkte varandra. Det blir bara möjligt att behandla människor så illa om man ser dem som mindre värda – som mindre mänskliga. Samtidigt blir det lättare att se människor som mindre värda om man ständigt ser dem i underordnade positioner utan sina mänskliga rättigheter. Effekterna av det transnationella slaveriet ses också i vår nutid, bland annat i dagens rasism.

Du kanske redan har hört talas om slaveriet och slavernas situation i de amerikanska sydstaterna. Men visste du att slavhandeln var en viktig del av den europeiska utvecklingen och aktivt drevs av de europeiska staterna – även av Sverige?

Här, liksom i andra delar av världen, var slavhandeln och slaveriet lagligt

och pågick med statens hjälp. Vad betyder det då för oss idag att staten Sverige har handlat med människor – som om de var vilken handelsvara som helst, eller har tillverkat och sålt järnbojor – som om det var vilken reservdel som helst?

Jag tror att vi måste upplysas om hur lätt det kan vara för ett samhälle att helt bortse från en grupps människovärde – och det är extra viktigt att vi vet att detta har skett i vårt eget samhälle. Vi måste lära oss förstå hur det kan ske och också hur det kan förändras. Hur talade de som bestämde i Sverige om de människor som såldes som slavar? Varför dröjde det flera årtionden från det att slavhandel hade förbjudits i Storbritannien tills den förbjuds i Sverige? Vad var det som till slut fick igång kampen mot slaveriet?

Genom att söka svar på dessa frågor blir vi förhoppningsvis bättre rustade för att kunna upptäcka, erkänna och motverka nutida kränkningar av mänskliga rättigheter i vårt samhälle.

För trots att slaveri och människohandel i dag är förbjudet i hela världen uppskattar FN att det finns över tolv miljoner tvångsarbetare. Minst hälften av dem är barn. En del av dem som är drabbade av människohandeln lever och utnyttjas mitt ibland oss.

Så kampen mot slaveri och slavliknande företeelser och för mänskliga rättigheter är inte över – för kan vi vara helt fria om någon enda människa är slav?

*Elisabeth Abiri
ordförande, Delegationen för
mänskliga rättigheter i Sverige*

”Slaveri då och nu – Rätten till frihet” ges ut av Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige som en del i ett informationsprojekt om Sveriges roll i det transatlantiska slaveriet och om nutida slaveri. Bakgrunden är att regeringen i juli 2007 beslutade att delegationen tillsammans med organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter och mot rasism och diskriminering skulle genomföra kommunikations- och kunskaphöjande aktiviteter till minne av att det är 200 år sedan den transatlantiska slavhandeln avskaffades. Text på sid.14 (Katja blev såld) från Ecpat/ Mats Sundgren, sid.15 (Somaly räddar sexslavar) från worldschildrensprize.org/ Andreas Lönn. Båda i kortad version. Delar av innehållet bygger på texter i läromedel från Anti-slavery International, National Maritime Museum, Greenwich, London.

Mer information på www.mrdelegationen.se

MOT BARNSEXHANDEL
WWW.ECPAT.SE

Afrosvenskarnas
Riksförbund

CENTRUM MOT RASISM

KVINNA TILL KVINNA

FORUM
FÖR
LEVANDE
HISTORIA

Sverige och slavhandeln

Under 350 år skeppades miljontals afrikanska barn, kvinnor och män över Atlanten för att bli slavar i Amerika och Västindien. Britterna dominerade slavhandeln men även Sverige var inblandat.

© www.antiislav.org

DEN 12 MAJ 1646 inleddes den första svenska slavhandelsexpeditionen till Afrika, på initiativ av den ledande affärsmannen Louis de Geer. Nu skulle man lägga grunden för en ny svensk handelsverksamhet – att köpa och sälja förslavade afrikaner.

Skeppets kapten, Arendt Gabbesson, seglade först till nuvarande Nigeria. Där köpte han elfenben, tyger och omkring 260 förslavade afrikaner. I skeppets trånga, smutsiga lastutrymme blev fångarna snabbt sjuka. Redan innan fartyget hann lämna kusten hade över 30 av fångarna dött i dysenteri. De överlevande skeppades vidare över Atlanten för att säljas till engelska plantageägare på ön Barbados i Västindien. Bara 150 levde vid ankomsten.

Den första svenska slavexpeditionen gav god vinst. I slutet av sommaren 1647 seglade kapten Gabbesson hem mot Sverige med eftertraktade varor som socker, elfenben och guld i lasten. Han tog dessutom med sig fyra förslavade afrikanska barn. Med dessa ”varuprover” från en framgångsrik färd uppuktade kaptenen den svenske rikskanslern Axel Oxenstierna. Under 1600- och 1700-talen var det populärt bland rika européer att ha en liten svart husslav och minst ett av de afrikanska barnen

ska ha placerats på rikskanslerns eget gods.

Uppmuntrade av den lyckade expeditionen bildades det Svenska Afrikakompaniet 1649 av Louis de Geer och ett antal höga adelsmän. Kompaniet fick kungligt privilegium av drottning Kristina, alltså ett särskilt tillstånd från statsmakten att driva svensk Afrikahandel.

Svenska Afrikakompaniet hade en enkel affärsidé. Man köpte tillfångatagna afrikaner och fraktade dem över Atlanten där de såldes eller byttes mot varor som var efterfrågade på den svenska och europeiska marknaden. De flesta svenska slavtransporterna gick till den portugisiska sockerön Sao Tomé utanför Afrikas kust. Där kunde slavar bytas mot socker. Flera slavskipp seglade också till Västindien.

Det svenska slavfortet

I nuvarande Ghana kom Svenska Afrikakompaniet överens med kungariket Fetu om att få bygga ett svenskt handelsfort. Sten och annat byggnadsmaterial transporterades på svenska skepp för bygget av Carolusborg som blev det näst största fortet på den afrikanska kusten. Affärerna gick bra och snart upprättade svenskarna fler handelsstationer längs den afrikanska kusten.

Afrikanska Kompaniets framgångar varade inte så många år.

Konkurrensen om de afrikanska slavarna var hård och snart tävlande Holland, Danmark och England om vem som först kunde tvinga bort svenskarna och ta över det svenska fortet. År 1663 förlorade Sverige kontrollen över sitt slavfort och Svenska Afrikakompaniet gick i konkurs. Carolusborg döptes om till Cape Coast Castle och blev engelsmännens huvudfort i Afrika. Fortet byggdes ut och var till slavhandeln avskaffande en av de större utskeppningshamnarna för slavar, vid sidan av grannfortet Elmina och ön Gorée i Senegal. ○

”Jag och 18–20 andra pojkar och flickor fördes bort från vårt hemland då vi lekte på ett fält. Några av oss försökte förgäves att fly men männen hade svärd och skjutvapen. De sa att om vi inte lydde skulle de döda oss alla”

Ottobah Cugoano, ur boken "Narrative of the Enslavement of a Native of Africa" (1787)

Slaveriets långa historia

Det transatlantiska slaveriet, där afrikaner förslavades och transporterades tvärs över Atlanten, skilde sig från tidigare former av slaveri. De människor som såldes och utnyttjades i den transatlantiska slavhandeln sågs enbart som varor och behandlades som boskap. Deras enda värde var pengarna man kunde tjäna genom att köpa, sälja och utnyttja dem.

Slaveri har förekommit i hela världen och så långt tillbaka i tiden man känner till, långt före penningekonomin. I antikens Grekland och Rom var en stor del av befolkningen förslavad, oftast människor som hade tagits till fånga under krig eller som begått brott. Slaveri har även funnits i Sverige, till exempel under vikingatiden.

Även i Afrika fanns slaveri långt innan européerna kom dit. Krigsfångar och brottslingar kunde bli förslavade. Men dessa slavar betraktades fortfarande som människor – inte som handelsvaror.

Det svenska slavfortet Carolusborg byggdes i nuvarande Ghana. Det övertogs av engelsmännen 1664, döptes om till Cape Coast Castle och blev engelsmännens huvudfort i Afrika. I dag är det ett museum om Västafrikas historia, med slavhandeln i fokus.

Foto: Luke Bosman

© The Atlantic Slave Trade and Slave Life in the Americas: A Visual Record

Ulrika Heilberg

Triangelhandeln

Slavhandeln över Atlanten brukar kallas triangelhandeln, eftersom skeppen gjorde resan i tre delar som i en trekant. I Europa lastade man tyger, kopparföremål, järn, vapen och sprit, som fördes till Västafrika. Där man bytte lasten mot afrikaner, som såldes som slavar till plantager i Västindien, Sydamerika och Nordamerika. Där odlades kaffe, bomull, tobak och socker, som fördes till Europa. Slavhandlare och köpmän blev rika. Europeiska hamnstäder blomstrade.

Slavhandelns stora vinster investerades i handel och fabriker i Europa, där industrialiseringen pågick. Europa och även Sverige kan tacka slaveriet för det välstånd som byggdes upp. Det öppnades caféer och tehus, tobaksrökning blev vanligt och rom blev en sällsksapsdryck – allt vanor, som kom med slavhandelns varor.

► vändigt att hålla mig uppe på däck så gott som hela tiden. På grund av min låga ålder slapp jag att bli fastkedjad.

Jag räknade med att jag snart skulle dela mina olycksbröders öde. Dagligen bars en del av dem upp på däck när de dött och jag började hoppas att döden skulle sätta punkt även för mitt lidande. Jag avundades ofta de döda som lämpats över bord. De var fria och jag önskade att jag kunde byta plats med dem.”

När slavskeppen närmade sig land försökte kaptenen få slavarerna att se mindre sjuka och magra ut. De fick färsk frukt och fet mat för att lägga på hullet. För att få liv i förtvinade muskler tvingades slavarerna springa, sträcka på sig och dansa. Allt för att få ett bättre pris vid slavauktionen på land. Dansen och sångerna blev senare ett sätt att visa sin hemlängtan och dröm om frihet. Slavarnas musik blev också grunden för musikstilar som växte fram på 1900-talet, som jazz, reggae, rock, soul och pop. ○

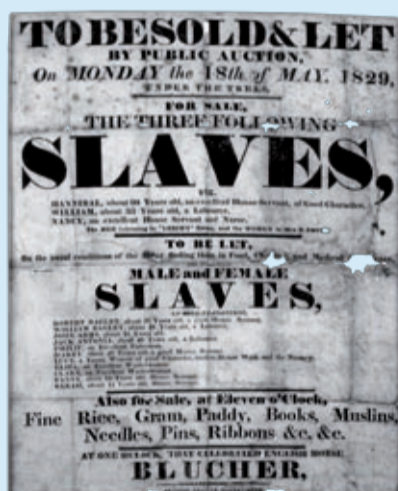
FRÅGOR & SVAR OM SLAVHANDELN

Hur började den transatlantiska slavhandeln?

På 1600-talet började europeiska stater kolonisera delar av den amerikanska kontinenten och Västindien. Man kallade sina kolonier för den ”nya världen”. Sverige hade en kort tid i slutet på 1600-talet ”Nya Sverige” i Delaware. I kolonierna startades jordbruksplantager, som krävde stor arbetskraft. Den lokala befolkningen räckte inte till och ville inte arbeta där. Slavar från Afrika blev lösningen.

Vilka blev förslavade?

En del av de afrikaner som såldes som slavar var krigsfångar, andra hade hamnat i skuld eller begått brott. Men de flesta var vanliga människor som kidnappades från sina byar, ofta långt inne i landet. De tillfångatogs och tvingades vandra eller fraktades i kanoter i dagar, ibland veckor till kusten där de såldes till de europeiska slavhandlarna. I väntan på att fraktas

© National Maritime Museum, Greenwich, London

över Atlanten förvarades fångarna i slavfort som européerna låtit bygga. Många dog redan under sin väntan i slavforten, de blev sjuka i den fruktansvärda hettan och trängseln eller blev dödade av sina fångvaktare.

Hur många blev slavar?

Det är omöjligt att veta exakt hur många afrikaner som förslavades och fördes över Atlanten under de 350 år som slavhandeln pågick. Dels för att så många olika länder och privata bolag var inblandade och dels för att en del av handeln var illegal. Forskarnas uppskattningar idag sträcker sig från 12 upp till 20 miljoner människor – den största tvångsflyttningen av människor i historien.

Hur kunde förslavandet av afrikaner accepteras?

När slavhandeln började fanns det knappast någon demokrati i Europa. Även länder som hade parlamentariskt styre, som i England, var det eliten som bestämde, alltså samma personer som tjänade på slavhandeln. De rättfärdigade handeln med en nedsättande och föraktfull syn på afrikanerna. Afrika beskrevs som en kontinent utan historia, civilisation och kultur.

Samtidigt som slavhandeln växte, uppstod nya idéer om jämlikhet, frihet och alla människors lika värde, fröet till det vi i dag kallar mänskliga rättigheter. Ur detta växte rörelsen mot slavhandel och slaveri. Men humanismen tävlade dock med en ny raslära, som delade in alla folk i lägre och högre raskategorier.

När europeiska stater på 1800-talet började erövra stora delar av Afrika gav rasismen användbara argument för att försvara en dålig sak.

© www.antislavery.org

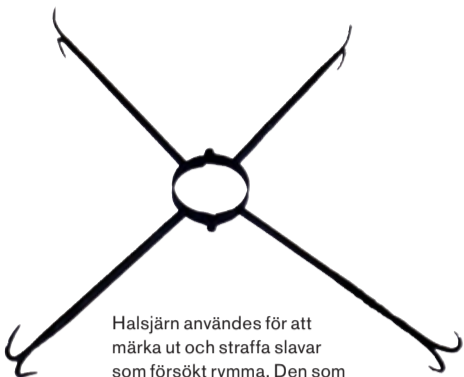
Livet som slav

Science Museum, London

De förslavade afrikanerna hade inga rättigheter. De tvingades arbeta hårt från morgon till kväll och kontrollerades med hot och brutalt våld.

Piska av silver och läder som har tillhört en slavägande kvinna, kanske för att straffa slavar som arbetade i hushållet.

Halsjärn användes för att märka ut och straffa slavar som försökt rymma. Den som bar det kunde varken ligga ner eller luta sig mot något. Andra, liknande konstruktioner, användes för att hindra slavar från att äta eller prata.

UDER 1700-TALET ökade antalet slavar som köptes och såldes explosionsartat i takt med att man behövde ännu mer billig arbetskraft i Västindien och Amerika. Allt fler slavskipp anlände fullastade till de brittiska, portugisiska, franska spanska och holländska kolonierna.

Behandlades sämre än djur

Afrikanerna såldes oftast på auktion och hamnade på plantager där de fick utföra alla sysslor som ansågs för tunga eller smutsiga för vita människor. Män, kvinnor och barn arbetade ofta fjorton timmar om dagen, sex dagar i veckan, under stekande sol. De jobbade i fälten, byggde hus, reparerade hus och stängsel och tog hand om slavägarens barn, plockade bomull och skördade sockerrör, avverkade skog, klippte gräs och sådde vete.

Slavarna ansågs inte ha något mänskligt värde och många ägare behandlade sina slavar sämre än sina djur.

På USAs slavmarknader såldes kvinnor och män separat, men i exempelvis Brasilien fick ofta slavar från samma familjer och hemtrakter leva ihop. Där finns därför ännu spår av afrikansk kultur.

Rymningar straffades hårt

Slavar som inte gjorde som de blev tillsagda straffades hårt. De mishandlades eller dödades, hängdes, brändes, kvävdes eller piskades. Slavar kunde bestraffas genom att ägaren sålde dem eller någon de tyckte om. Barn togs ifrån sina föräldrar och makar skiljdes åt. En del slavar stod inte ut utan tog sina liv. Många rymde men det var ett brott som bestraffades hårt.

Kvinnliga slavar våldtogs av plantageägare eller förmän. När barnet föddes blev även dessa barn slavar.

Omänskliga arbetsförhållanden, dålig kost och sjukdomar bidrog till att en av tre afrikaner dog inom tre år efter ankomsten. Det oroad inte plantageägarna eftersom, som man sade, "slavar kunde köpas billigare än bröd". Många slavar arbetade helt enkelt ihjäl sig.

Så här berättade Henry Coor, förman på ett jamaikanskt plantage i slutet av 1700-talet:

"De flesta förmän hade som mål att låta slavarne arbeta ut sig, och litade på påfyllning från Afrika: Jag har hört många förmän säga; 'Jag har dödat 30–40 negrer mer [än andra förmän] men jag har producerat mer än nog för att täcka upp förlusten" ○

”Munskyddet av järn och tumskruvarna är så väl kända att de inte behöver någon förklaring. De användes för minsta förseelse. Jag har sett en slav få så mycket stryk att benen i hans kropp bröts och det för att han lät en kastrull koka över.”

Olaudah Equiano

Män, kvinnor och barn tvingades till tungt slavarbete från morgon till kväll på plantagerna. Många arbetade ihjäl sig och ersattes då snabbt med nyinköpt, billig arbetskraft. Här arbetar slavar på sockerrörsfälten.

© National Maritime Museum, Greenwich, London

Mary Prince har berättat hur det gick till när hon och hennes systrar såldes på Barbados.

”Auktionsutroparen ledde ut mig i mitten av gatan. Han sade åt mig att snurra runt, så att alla kunde se mig från alla håll. Snart var jag omringad av män som talade om min storlek och mitt utseende på samma sätt som om de hade talat om ett djur... Sedan såldes jag. Efteråt såg jag mina systrar föras ut och säljas till andra människor. Efter auktionen grät min mamma. Hon kramade oss och sade åt oss att hålla hoppet uppe. Sedan gick vår stackars mamma hem till vår gamla slavägare, alldeles ensam.”

© Statens Maritima Museer Okänd konstnär från tidigt 1800-tal. Foto Björn Hedin, SMM.

Den svenska slavön

UNDER 1700-TALET gjorde även Sverige upprepade försök att skaffa sig en koloni. Till slut, 1784, lyckades den svenske kungen Gustav III köpa den lilla ön Saint Barthélemy från Frankrike. Redan vid köpet fanns slaveri på ön, men antalet slavar ökade kraftigt under det svenska styret.

Slavarna fick bygga den nya huvudstaden, Gustavia, och användes sedan för att hålla igång arbete och ekonomi.

Saint Barthélemy hade en av Västindiens bästa hamnar och därför satsade kungen och hans kompanjoner på att göra ön till en viktig knutpunkt för handel. De startade ett aktiebolag som bland annat skulle importera slavar och sälja dem till andra länders kolonier. De flesta afrikaner som fördes med skepp till Saint Barthélemy fick därför fort-

sätta resan efter att ha lastats på ett nytt fartyg.

Lagstiftningen på Saint Barthélemy gjorde tydlig skillnad mellan den vita befolkningen och de afrikanska slavarna. Slavar fick till exempel inte vara utomhus efter nio på kvällen eller samlas i grupp efter arbetstid. Straffen för brott mot reglerna var brutala, så som piskning, brännmärkning och bärande av halsjärn. Många försökte rymma, men de var ett livsfarligt beslut. På de flesta håll, inklusive på Saint Barthélemy, bestraffades rymning hårt. ○

En slav som slog sin ägare på den svenska slavön Saint Barthélemy kunde straffas med döden.

Det här armbandet märktes med slavägarens namn, plantage och vilket år slaven köptes.

I svensköns egen tidning annonserade man ut "upphittade" afrikaner. Svarta personer som inte kunde identifiera sig eller bevisa sin frihet räknades som förrymda slavar. Om ingen ägare hörts av inom tre månader såldes de och pengarna gick till den svenske kungen.

På den svenska kolonin på ön Saint Barthélemy fanns svenskägda slavar och en av Västindiens bästa hamnar som användes flitigt av slavskepp från många olika nationer.

”På sidan av promenadgatan i Gustavia sitter den svenska guvernörsfamiljen med Herr Landshövdingen Norderling i spetsen. Där fanns också chefen för öns militär, platsmajoren Haasum, tillika gift med guvernörens dotter.

En liten svart pojke utan hatt kommer vandrande förbi guvernörsfamiljen. Han leder en häst och tillfrågas av guvernören om vem som äger hästen. Pojken som gick på andra sidan av hästen såg inte guvernören eller förstod inte frågan. Han frågade: 'vad vill ni mig'. Det räckte för att platsmajoren utan vidare anledning hoppade fram och tog tag i gossens öron och bultade ansiktet mot jorden en god stund. Guvernören hjälpte till och slog på pojken med sin käpp.”

Från en skrivelse från öns notarius publicus Dahlbeck till hovkanslern Wetterstedt, 1821. Riksarkivet.

Motstånd

Både förslavade afrikaner och vita slaverimotståndare kämpade länge för slaveriets avskaffande. I Europa blev antislaverirörelsen den första fredliga massproteströrelsen i modern tid.

Brittisk affisch med antislaverirörelsens klassiska symbol.

DET VAR MYCKET SVÅRT att göra motstånd som slav. Slavägarna använde många metoder för att förvandla afrikanerna till lydiga slavar. Brutalt våld och förtryck skulle göra slavar passiva och därför misshandlades slavar regelbundet med piskor, käppar och kedjor.

Slavar som ändå vågade göra uppror straffades hårt för att skrämja andra till tystnad. En del fick händer och fötter avhuggna. Andra hängdes eller halshöggs och deras huvuden sattes på pålar för att skrämja andra.

Slavägarna ville inte att slavar skulle veta någonting om världen utanför plantagen. Därför sågs utbildning som ett hot. Om en slav lärde sig läsa och skriva skulle hon kunna läsa tidningar, flygblad och böcker och upptäcka att det fanns motstånd mot slaveriet och platser där slaveri var förbjudet.

Många gjorde uppror

Trots grymheterna gjorde många av de förslavade afrikanerna uppror eller rymde från sina ägare. Redan på överresan från Afrika försökte många revoltera. Man beräknar att många afrikaner gjorde uppror, till exempel genom att försöka ta över skeppen på omkring var tionde resa över Atlanten. Den mest kända revolten inträffade på slavskeppet Amistad, där afrikanen Cinque ledde ett uppror där större delen av besättningen kastades överbord.

På plantagerna gjorde slavar vad de kunde för att sabotera för

Slaverimotståndarna i England, som kallades abolitionister, förstod hur viktigt det var att satsa på en sammanhållen kampanj med slagfärdiga budskap och slagord. Deras symbol var en bild av en knäböjande afrikansk man i kedjor och orden "Är inte jag en människa och en broder"? Bilden användes på allt från porslin, manschettknappar, armband och banderoller och man samlade in tusentals namnunderskrifter för slaveriets avskaffande. Kvinnliga medlemmar gjorde en variant av symbolen med texten "Är inte jag en kvinna och en syster?".

sina ägare, en av få möjligheter för slavar att i tysthet protestera mot slaveriet. Det kunde till exempel handla om att sabotera jordbruksmaskiner, jobba långsamt eller låtsas vara sjuk. Det förekom också stora, organiserade revolter. Framför allt i Västindien hade både engelsmän och fransmän stora problem med att slå ner revolter och protester. De afrikanska slavar slogs för sin överlevnad och frihet i över 200 år innan slaveriet på allvar började ifrågasättas i Europa på 1700-talet.

Massprotester i Europa

Kampanjen i Europa för slaveriets avskaffande var den första fredliga massproteströrelsen i modern tid. Den mest aktiva anti-slaverirörelsen grundades av tolv personer 1787 i England. De första abolitionisterna, som de kallades, var män som utgick från det kristna budskapet om att alla var lika. Metoderna liknade nutida solidaritetsrörelser: man använde protestmöten, nyhetsbrev, affischer, kampanjknappar och köpbojkotter. Aktiva lokalföreningar samlade in tusentals namnunderskrifter.

Abolitionisterna berättade att

vanligt folk tog avstånd från slavhandeln när de fick information om den. Men det blev en seg och långdragen kamp och de förlorade ett viktigt stöd när franska revolutionen med sin paroll "Broderskap, frihet och jämlikhet", slogs ned 1799.

Från första mötet tog det 20 år innan slavhandeln förbjöds 1807 och ytterligare 27 år tills själva slaveriet förbjöds 1834 i alla brittiska kolonier. En av de ledande i kampen mot slaveriet var Elizabeth Heyrick, som organiserade en lyckad bojkott mot socker, som producerades med slavarbete. ○

Den underjordiska järnvägen

En slav som försökte rymma och infångades bestraffades mycket hårt, ibland även med döden. I USA startade svarta och vita amerikaner tillsammans en hemlig rörelse för att hjälpa slavar att fly från sydstaternas slaveri. Den kallades den underjordiska järnvägen och var ett nätverk av modiga människor som ställde upp med mat och gömställen för slavar på rymmen. Den mest berömda av dem hette Harriet Tubman. Hon var själv en före detta slav som rymt. Under tio år hjälpte hon över 300 slavar att fly, trots att hon själv var efterlyst och jagad. Hon sade "Mitt tåg har aldrig spåret ur och jag har aldrig förlorat en passagerare."

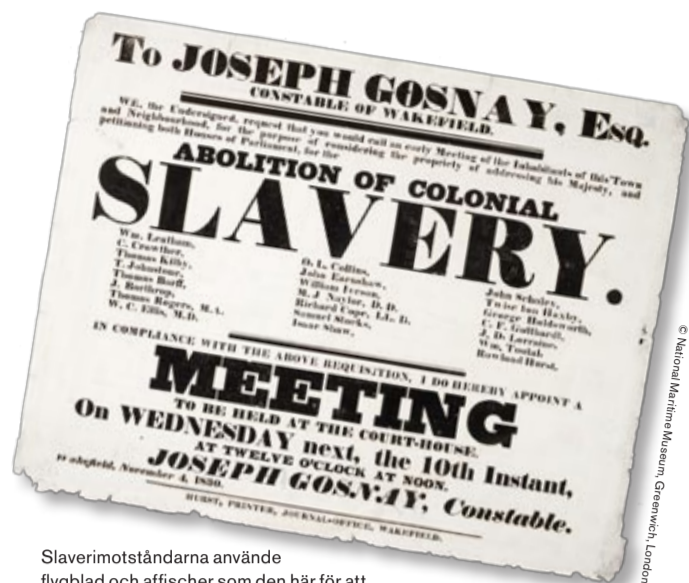
Harriet Tubman 1880.

Uppror ombord ett slavskepp

© The Atlantic Slave Trade and Slave Life in the Americas: A Visual Record

© National Maritime Museum, Greenwich, London

Slaverimotståndarna använde flygblad och affischer som den här för att locka människor att engagera sig mot slaveriet.

Det stora slavupproret

Historiens mest kända slavuppror började den 23 augusti 1791 på ön Santo Domingo, i dagens Haiti. Ledare var en före detta slav, som tog namnet Toussaint Louverture.

Louverture tillfångades av Napoleons trupper 1802 och fördes till Europa men varnade: "Ni har dödat bara stammen till de svartas frihetsträd, men det växer upp igen med sina talrika djupa rötter".

FN har utnämnt den 23 augusti till internationell dag till minnet av slavhandeln och dess avskaffande.

Upprorsledaren François-Dominique Toussaint Louverture.

Sverige bland de sista i Europa med att avskaffa slaveriet

KUNSKAPEN OM slavhandels grymheter var tillgängliga även i Sverige i slutet av 1700-talet. Flera slaverikritiska böcker gavs ut i svensk översättning och tidningsartiklar om övergreppen under slavhandeln publicerades i ledande svenska tidningar. När anti-slaverirörelsen växte fram i England rapporterade tidningarna om det. Men man höll däremot tyst om Sveriges egen roll i slavhandeln.

I tidningen Dagligt Allehanda, som bland annat lästes på kungliga slottet, skrev man den 16 november 1786: "Det är en skam för den upplysta världen, att slafhandel ännu drifwes äfwen utaf de folkslag, hwilka bekänna sig till Christendomen." Samtidigt utfärdas nya kungliga privilegier som uppmuntrade till fortsatt slavhandel på Saint Barthélemy.

När den engelska antislaverirörelsen kontaktade kung Gustav III år 1788 svarade kungen att han "aldrig hört talas om, att någon köpman från hans land tagit del" i slavhandel. Han lovade också att han skulle göra allt för att svenska köpmän även i fortsättningen skulle "hålla sig obefläckade därav."

Det brittiska beslutet att förbjuda slavhandeln 1807 hade ingen omedelbar effekt på Sverige. Tvärtom utfärdade de svenska guvernörerna på Saint Barthélemy flera nya skeppspass för slavexpeditioner. Bland vanligt folk fanns knappast någon opinion mot slaveriet. Kanske för att slavforten och plantagerna låg långt från Sverige vilket antagligen gjorde det lättare att blunda för de grymheter som begicks.

Illegala affärer

Först då slavhandeln fördömdes gemensamt av ett stort antal europeiska stater 1814 drog Sverige ner på den officiella slavtrafiken på Saint Barthélemy. Men man fortsatte att utrusta och reparera slavfartyg på ön och Femöarna, en svensk ögrupp utanför Saint Barthélemy, blev en populär illegal omlastningsplats för slavfartyg.

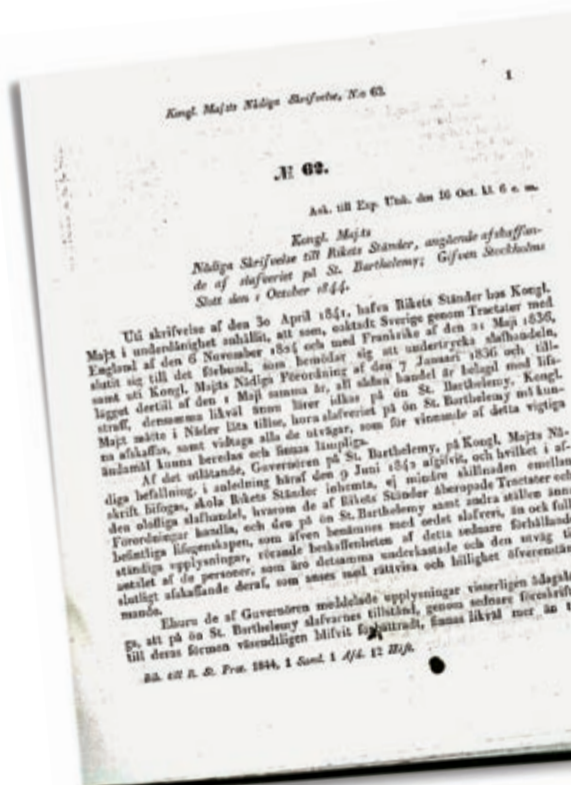
Britterna fortsatte att stöta på det svenska utrikesdepartementet ända fram till 1830-talet. Som resultat av brittiska påtryckningar bestämde riksdagen 1823 att svenska fartyg skulle förlora svenskt beskydd om de sysslade

med slavhandel. Några år senare, 1830, infördes dödsstraff för slavhandlare. Men det gjordes undantag i lagen för den interna slavhandeln "för husbehov" på Saint Barthélemy.

Svenskt ointresse

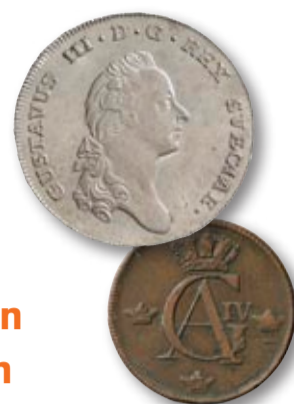
Slaveriet på Saint Barthélemy uppmärksammades knappast alls i Sverige förrän 1840. Det året kom en delegation från den brittiska antislaverirörelsen till Sveriges för att prata med politiker och andra ledande personligheter. Resultatet blev att en liten grupp svenskar startade en kampanj för slaveriets avskaffande. Till slut fick man stöd i riksdagen för att avskaffa slaveriet på svenskt område, men inte förrän man hade råd att ersätta slavägarna för deras ekonomiska förluster. Inte förrän 1845 tyckte riksdagen att de hade råd att avsätta pengar till slavägarna, så att de skulle ha råd att förlora sina slavar.

Den 9 oktober 1847 förklarades slaveriet i Sverige officiellt avskaffat och alla slavar på Saint Barthélemy blev fria. ○

Proposition 1844 om avskaffandet av slaveriet på Saint Barthélemy.

Slavhandeln en lönsam affär

Slavhandeln hjälpte till att göra Europa rikt och även Sverige tjänade pengar, bland annat på att sälja järn som användes till slavbojor och vapen.

UDER DE HUNDRATALS år då den transatlantiska slavhandeln pågick var det helt lagligt för svenska köpmän att köpa och sälja förslavade afrikaner. De som tjänade pengar på slavhandeln var också de personer i samhället som skulle upprätthålla lag och ordning. Kungar, politiker och mäktiga affärsmän tjänade på att låta slavhandeln fortsätta under statsmakternas beskydd.

Tullfritt för slavhandlare

Jämfört med de ledande europeiska slavhandlarnationerna var antalet svenska slavskeppstransporter få. Storbritannien ansvarade för totalt omkring 11 000 transporter med omkring 3,3 miljoner slavar medan Sverige genomförde ett 50-tal under de 200 år vi deltog i handeln. Men Sverige spelade en roll i slavhandeln på flera andra sätt.

I den svenska kolonin på Saint Barthélemy i Västindien erbjöd Sverige en frihamn och omlastningsplats för slavskepp av alla nationaliteter. Import- och exporttullarna för förslavade afrikaner var mycket förmånliga, särskilt om transporten skedde på svenska

fartyg. Tullsatserna för slavar fastställdes av den svenska regeringen. På grund av de goda villkoren valde allt fler slavfartyg att använda Saint Barthélemy som av- och omlastningsplats. Afrikanska slavar auktionerades ut eller lastades om för transport till andra västindiska öar eller den amerikanska kontinenten och öns ekonomi blomstrade.

Svenskt järn till slavhandeln

När Svenska Afrikakompaniet gick i konkurs 1663 och Sverige förlorade sitt slavfort i Ghana till engelsmännen var svenskarna tvungna att hitta andra sätt att tjäna på slavhandeln. Nu satsade man i stället på att sälja svenskt järn. Järn var mycket viktigt för den transatlantiska slavhandeln. Det behövdes till allt från slavbojor till redskap, vapen och skeppsbyggen. Under 1700-talet var Sverige världens främsta järnexportör och Storbritannien, som dominerade slavhandeln, var helt beroende av svenskt järn. När det svenska järnets stormaktsställning nådde sin höjdpunkt under 1700-talet var utlandsförsäljningen en lysande affär för såväl statsmakten som

enskilda företagare. Varken förr eller senare har några svenska exportaffärer gått så bra.

Delar av den övriga svenska exporten, koppar, trävaror, tjära och beck, användes också i slavhandelsindustrin. Sveriges stora skogstillgångar var betydelsefulla för tillverkningen av träkol. Kolet behövdes i tillverkningen av smidbart stångjärn som bland annat användes till slavbojor och kedjor.

Järnexporten stod för omkring 80 procent av Sveriges utrikeshandel under denna tid och hade stor betydelse för svensk ekonomi, inte minst genom att erbjuda många arbetstillfällen. De största vinsterna gjordes av de stora handelshusen i Stockholm och Göteborg som också ägde en stor del av järnbruken. De rika stor köpmännen som ledde handelshusen blev en ekonomisk elit som också fick allt större politiskt inflytande, samtidigt som slavhandeln innebar ekonomiskt uppsving för svensk ekonomi. ○

”Sedan Européerna betala slavar så högt, är snart ingen mera säker någon time, att icke kunna gripas av mäktigare och försäljas.”

Christian George Andreas Oldentorp (1721–1787) om konkurrensen mellan europeiska slavhandlare.

Det svenska slavjärnet

För själva slavtransaktionerna tillverkade Sverige så kallat voyagejärn. Det var ett specialproducerat och noga måttbeställt stångjärn som användes som valuta när man köpte slavar i Afrika. Sverige var den största exportören av voyagejärn till de brittiska slavhandelsstäderna och svenskt voyagejärn fanns förmodligen med som utbyte för hundratusentals förslavade afrikaner som skickades över Atlanten. Den svenska regeringen kände väl till denna svenska roll i handeln med slavar, men gjorde ingenting för att stoppa den. Dåvarande presidenten i Kungliga Vetenskapsakademien, Bengt Qvist, skrev till exempel efter en resa till England 1776 att allt voyagejärn som exporterades av Sverige till England användes till "slafvars uppköpande".

Varor som socker, tobak och bomull blev populärt i Europa under det transatlantiska slaveriets dagar.

▶ SLAVHANDELN OCH EKONOMIN

Vilka var involverade i slavhandeln?

Portugiserna var de första som hämtade slavar i Afrika till Sydamerika. Spanjorerna och andra européer följde efter. Vid 1600-talets början stod holländarna för den största delen, tätt följda av fransmän och engelsmän. Även danskarna hade stor del i slavhandeln, med slavöar i Västindien (nu amerikanska Virgin Islands). I takt med kolonisationen av Västindien och Nordamerika under 1700-talet dominerade engelsmännen i högre grad. Det var också då svenskar var mest aktiva, genom den svenska kolonin i Västindien och via järnexporten.

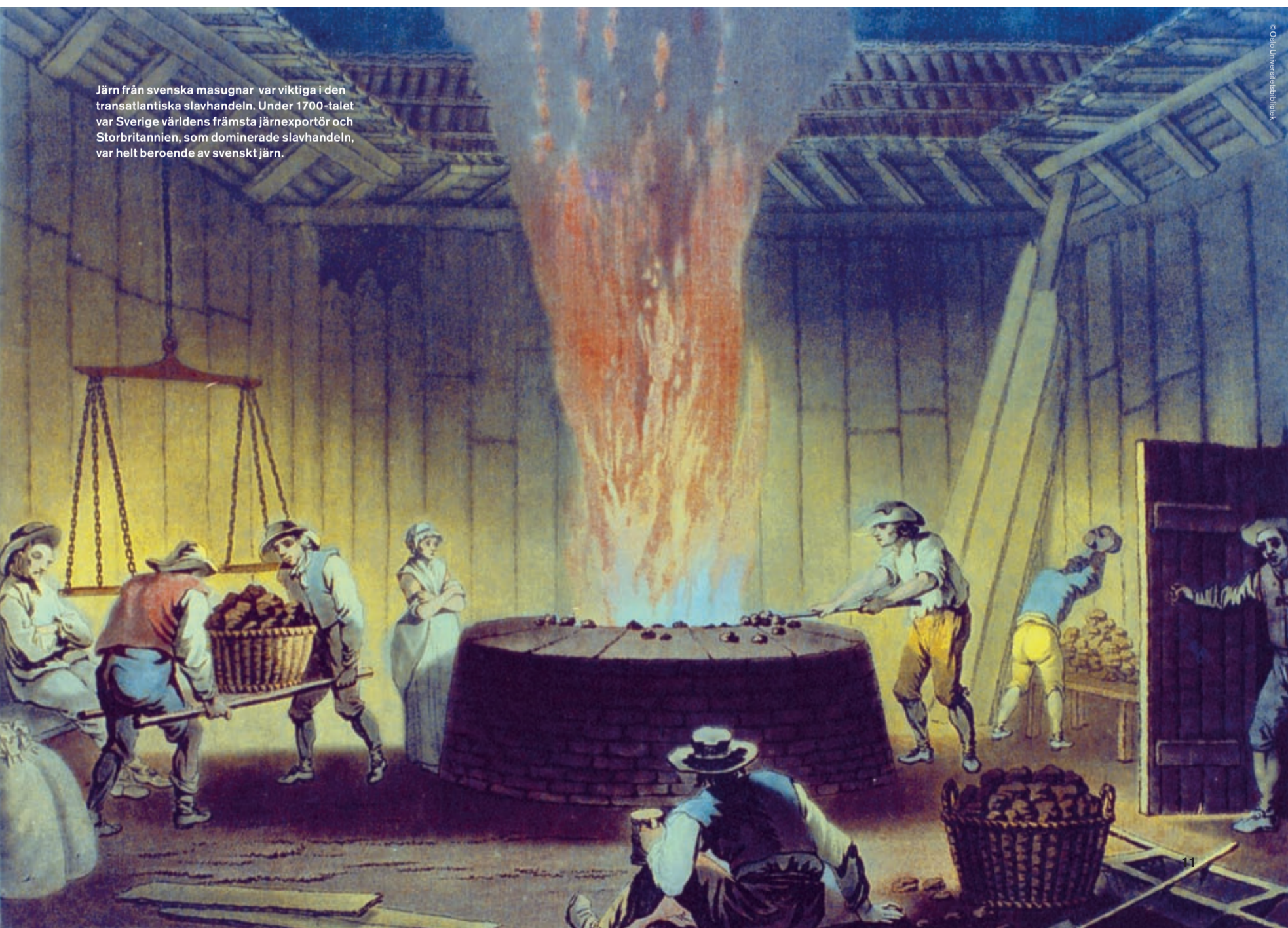
Hur lönsam var slavhandeln?

Forskare är oense om exakt hur lönsam slavhandeln egentligen var. Det fanns stora pengar att tjäna men också stora risker. Pirater, sjukdom, fånguppror och dåligt väder kunde orsaka stora förluster för slavhandlarna. Även krig kunde ställa till problem. Men de flesta resorna över Atlanten gick ändå med vinst. I stort var slavhandelsekonomin, med plantager i Västindien och Amerika och import av varor till Europa, definitivt en lönsam affär.

Många anser att slavhandeln bidrog till Europas snabba industrialisering och växande välstånd, även om åsikterna går isär om exakt hur stor inverkan slavhandeln hade.

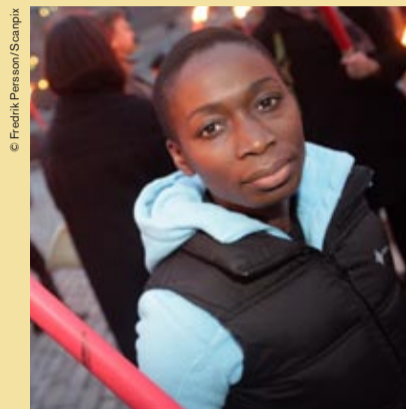

Järn från svenska masugnar var viktiga i den transatlantiska slavhandeln. Under 1700-talet var Sverige världens främsta järnexportör och Storbritannien, som dominerade slavhandeln, var helt beroende av svenskt järn.

Arvet från slaveriet

Effekterna av det mänskliga lidandet och de ekonomiska, sociala och psykologiska följderna av slavhandeln ser vi än i dag. Hur påverkar det oss?

© Fredrik Persson/Scapix

”Kampen mot slaveri och slavliknande företeelser är en kamp för mänskliga rättigheter. Så länge någon enda människa är slav är ingen av oss helt fri.”

Integrations- och jämställdhetsminister Nyamko Sabuni i ett tal vid minnesdagen för slaveriets offer den 2 december 2007.

● Hatbrott, våld och hot med rasistiska motiv har ökat mot svarta människor i Europa under senare år. I Sverige polis-anmälades totalt 3 258 anmälningar om hatbrott till polisen 2006 varav nära 70 procent hade rasistiska motiv.

● Ombudsmannen mot etnisk diskriminering har startat speciellt riktade insatser för att motverka diskriminering av svarta svenskar. Det bygger på ett aktivt samarbete med olika afrosvenska organisationer.

DEN TRANSATLANTISKA slavhandeln tillhör historiens värsta brott mot mänskligheten. Afrikanska nationer plundrades på sin unga, arbetsföra befolkning. Samtidigt bidrog slavhandeln och slaveriet till att göra Europa rikt. Många tjänade stora pengar på handeln och nya varor som socker och tobak förändrade européernas smak och livsstil. Den transatlantiska slavhandeln är, tillsammans med kolonialismen, nära sammanlänkad med uppbyggandet av västerländska ekonomier och samhällen.

Rasismens utveckling

När slavhandeln började och tog fart trodde såväl slaverimotståndare som försvarare att klimatet i olika världsdelar skapade skillnader mellan olika folk. Slaverimotståndarna ansåg att det enda som skilde européerna från afrikanerna var att de sistnämnda hade blivit svarta av att bo i ett soligt klimat. Men slaveriets försvarare menade att klimatskillnaderna också hade gett afrikanerna en oförmåga till civilisation och hävdade att svarta afrikaner stod snarast nära djurens nivå. Sådana tankar användes senare även för att rättfärdiga koloniseringen av Afrika. Man talade om den vite mannens börda att civilisera de underutvecklade raserna. Afrika beskrevs som en kontinent utan historia, civilisation eller kultur.

Carl von Linné var den förste att under 1700-talet etablera idén om

att det skulle finnas vetenskapligt belagda skillnader mellan raser och att en del var överlägsna andra. Det fick sin fortsättning i 1800-talets raslära och rasbiologi, som menade att alla kunde indelas i raser med ärftliga egenskaper och att dessa raser kunde rangordnas sinsemellan.

Rasens renhet sågs som ett viktigt samhällsmål. Denna raslära var en del av den då moderna nationalismen. Tyskar och fransmän tävlade om vem som var överlägsen, vilket påstods kunna bevisas genom skallmätningar.

Rasbiologin var en accepterad lära i ungefär 100 år och genom-syrade skolböckernas beskrivning av världens folk. Sverige hade en viktig roll i rasbiologins utveckling. Världens första rasbiologiska institut grundades i Uppsala 1922 och rasläran bidrog till att rättfärdiga tvångssteriliseringar i Sverige och många andra länder. Rasbiologin gav även nazisternas folkmord på judar och romer ett påstått ”vetenskapligt” stöd.

Arvet från slaveriet skapar nutida problem

Det går en röd tråd från förslavandet av afrikaner till dagens diskriminering av svarta personer. Nutida rasism har till stor del sitt ursprung i de idéer som växte fram under slaveriets dagar. De som försvarade slaveriet hävdade att afrikaner var en särskild ras, lägre än människan. Många av den tidens fördomar lever kvar och

speglas i de kopplingar många gör mellan Afrika och svarta och ”primitiva” kulturer.

Afrosvenskar som grupp har svårare än andra grupper att komma in på arbetsmarknaden och delta politiskt samt sämre tillgång till samhällsservice. Studier visar också att afrosvenskar behandlas sämre av rättsväsendet. Begreppet ”afrofobi” har börjat användas för att beskriva den rädsla, miss-tänksamhet och förakt som finns mot personer med afrikansk bakgrund, liksom homofobi mot homosexuella, islamofobi mot muslimer och andra fördomar mot grupper som romer och samer.

Unga svarta svenskar möter oftare än andra rasism och diskriminering i sin vardag. I skolan, på bussen, i affären, på gatan och på arbetsplatser utsätts man för allt från negativa kommentarer till skällsord och våld. Detta är inte acceptabelt i ett Sverige som säger sig vilja skydda och respektera alla människors lika värde och rättigheter.

Som en reaktion på rasismen har unga afrosvenskar börjat organisera sig och ställa krav på att samhället ska garantera att deras mänskliga rättigheter ska respekteras. Detta är en kamp som egentligen började med de modiga kvinnor och män – svarta som vita – som vågade stå upp mot slaveriet en gång för länge sedan.

● För mer information www.centrummotrasism.nu och www.afrosvenskarna.se

Slaveri idag

Idag är slaveri förbjudet i hela världen. Det är olagligt att göra någon till slav. Ändå tvingas miljontals barn, kvinnor och män till slavarbete varje dag.

UDER DET TRANSATLANTISKA slaveriets dagar var människohandeln fullt laglig. I dag är det enligt internationella överenskommelser förbjudet att hålla någon i slaveri eller i slavliknande förhållanden. Men FN beräknar att minst tolv miljoner människor trots det lever under slavliknande förhållanden världen över, medan många organisationer anser att det handlar om 27 miljoner.

Vad är nutida slaveri?

Skuldslaveri är en av de vanligaste formerna av nutida slaveri. Det börjar när fattiga människor lånar pengar för att täcka en oförutsedd kostnad, till exempel sjukvård. De fastnar i en ond cirkel där de måste arbeta av skulden i evighet, eftersom räntan är högre än lönen.

Tvångsarbete i hushåll är en av de mest dolda formerna av slaveri. Det drabbar främst kvinnor och flickor som tvingas arbeta mot mat och husrum i privata hem. De städar, lagar mat, tvättar och passar barn. Offren hålls ibland inlåsta och isolerade och utsätts ofta för våld och sexuellt utnyttjande.

Slaveri som går i arv drabbar människor som föds in i slaveri för att de tillhör en grupp som diskrimineras i samhället, det gäller till exempel många minoritetsgrupper. De förväntas utföra vissa av de hårdaste och smutsigaste sysslorna utan lön.

Utnyttjande av barn till tvångsarbete förekommer över hela världen. Miljontals barn tvingas utföra farliga, skadliga arbetsuppgifter, i till exempel verkstäder, jordbruk, som barnsoldater och som sex-

slavar. FN räknar med att ungefär hälften av alla som fallit offer för nutida slaveri är barn (under 18 år). Barn är särskilt utsatta och sårbara och har rätt till särskilt skydd enligt FN:s konvention om barnets rättigheter.

Människohandel (trafficking) drabbar enligt FN omkring fyra miljoner människor varje år. De förs över gränser eller inom sitt eget land för att utnyttjas till tvångsarbete. De blir kidnappade, sålda, lurade, tvingade eller på annat sätt försatta i hopplösa situationer, där de allra flesta utnyttjas för sexuella ändamål. Människohandlarna tjänar stora summor på att utnyttja människor för att möta kundernas efterfrågan, vare sig det handlar om sex med barn eller billig arbetskraft till bygg- arbetsplatser eller jordbruk. ○

”Ingen får hållas i slaveri eller trälldom; slaveri och slavhandel i alla dess former skall vara förbjudna.”

Artikel 4, FN:s Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

Vad är slaveri idag?

Med "slaveri" menas i dag att någon är en annan persons egendom. Med "slavliknande förhållanden" menas att hon eller han utnyttjas av en annan person utan att kunna påverka sin situation. I vid mening kan båda dessa former av beroende och tvång kallas modernt slaveri.

Världens skuldslavar gör billiga varor åt oss

NÄR NAUSHATH BABU var 11 år fick han sluta skolan och börja jobba i en smyckeverkstad. Han blev en av Asiens miljontals skuldslavar som tvingas tillverka billiga produkter – smycken, fotbollar, kläder och mattor – även för den svenska marknaden.

Naushath tillhör en folkgrupp som betraktas som mindre värd i Indien. De tvingas ta de smutsigaste, lägst betalda jobben. Familjens problem började när hans pappa lånade pengar av en rik affärsman för att köpa medicin. Räntan var skyhögt och snart kom pappan efter med avbetalningarna. Då krävde affärsmannen att Naushath skulle flytta till hans verkstad och jobba av skulden.

Naushath fick jobba 16 timmar om dagen, sju dagar i veckan och sov på golvet i ett hörn av verkstaden. Hela dagarna doppade han smycken i starka kemikalier, som svavelsyra och cyanid och polerade

dem med vassa instrument. Han tappade känseln i fingertopparna och fick ofta skärsår. På kvällarna var han ensam kvar i verkstaden med affärsmannen som drack och misshandlade honom med bälten, skor, stolar och flaskor. Lönen, 14 kronor i veckan, tog affärsmannen som avbetalning på skulden. Men eftersom räntan på lånet var högre än vad han tjänade så ökade föräldrarnas skuld istället för att minska.

Barnarbete och tvångsarbete är olagligt i Indien, men nästan inga av de fattiga människor som drabbas vill eller vågar gå till polisen. Lokala myndigheter blundar ofta för utnyttjandet av barn, inte minst för att det ofta är mäktiga och rika människor som står för lagbrotten. En del av skulden faller också på de utländska företag som inte kräver och kontrollerar att varorna produceras på ett bra sätt.

Naushath fick hjälp till slut.

En av hans släktingar kontaktade en indisk organisation som kämpar för mänskliga rättigheter. De startade en kampanj för att få Naushath fri och lyckades få uppmärksamhet i tidningar och på TV. Lokala politiker engagerade sig också och affärsmannen kallades till domstol. Han fick order om att släppa Naushath fri och inte kräva mer pengar av familjen.

– Jag var fruktansvärt smutsig och hade sår och ärr över hela kroppen, säger Naushath i dag. Det tog lång tid innan jag hämtade mig, men jag var lycklig och kunde börja skolan igen.

Naushath blev fri men hans öde är ovanligt. Miljontals andra barn är fortfarande fast i skuldslaveri runt om i världen. ○

Många varor i svenska butiker kan ha tillverkats med hjälp av skuldslavar. Den främsta drivkraften till att så många människor utnyttjas i människohandel och till tvångsarbete är den till synes ändlösa efterfrågan på billig arbetskraft och på de tjänster som levereras av dem som utnyttjas. Det handlar om allt från unga flickor som blir sexslavar i Sverige till skuldslavar i Indien som gör gymnastikskor eller smycken som säljs billigt i svenska butiker.

Naushath blev skuldslav på grund av familjens fattigdom.

Slaveri i Europa

Enligt FN är människohandel den tredje mest lönsamma illegala handeln i världen, efter narkotika och vapen. Till skillnad från droger kan ju människor säljas om och om igen, så länge någon vill köpa dem och det är en efterfrågan som aldrig verkar ta slut.

© Karen Robinson/Blibbyda Silver

Katja blev såld

KATJA HADE PRECIS gått ut skolan i Moldavien och letade jobb när hon såg en annons om hushållsarbete i Tyskland och ringde till vad hon trodde var en platsagent.

– Då visste jag inget om trafficking. Ingen talade öppet om det. Ingen varnade mig.

Katja träffade en kvinna som lovade ordna pass och alla papper. Katja behövde inte betala något då utan först när hon fick lön i Tyskland. En vecka senare satt Katja i

en minibuss tillsammans med kvinnan och fyra andra flickor i samma ålder som hon själv.

– Jag såg aldrig något pass, säger Katja. Allt verkade arrangerat i förväg vid gränsen.

Så småningom kom de till en stor stad där de tog in på ett motell. Hon och två andra flickor blev inlåsta i ett rum. På kvällen nästa dag kom fyra män och sa åt flickorna att klä av sig.

– Jag vägrade men fick en örfil.

Jag började gråta men vågade inte annat än att klä av mig. De var mycket aggressiva.

Efter inspektionen försvann männen. Nästa dag kom två andra män och hämtade Katja. De körde hela dagen tills de kom till en flod. Där väntade en roddbåt. Katja tvingades lägga sig på botten av båten med en filt över sig. På andra sidan floden fortsatte de några timmar tills de kom fram till en by med en gata full av barer.

– Vi gick in och jag såg flickor som dansade striptease, minns Katja. Männen som kört henne fick pengar av barägaren och sade: ”här ska du arbeta”. En flicka visade Katja till hennes rum. Hon insåg nu vad som hade hänt och att bara ett mirakel kunde rädda henne.

Katjas jobb blev att visa upp sig i baren. Om en kund ville köpa sex skulle hon ta upp honom på sitt rum. Tio flickor jobbade på baren. De fick inte umgås med varandra eller gå ut. Vakter bevakade alla utgångar.

– De andra flickorna hade varit där länge, berättar Katja. De var fulla hela tiden och det märktes att de blivit slagna mycket.

Kunderna fick betala ett par hundra kronor per halvtimme till barägaren. Flickorna fick inget.

– Barägaren sa att jag var skyldig honom eftersom han betalat för mig, säger Katja. Hon var fast i den påhittade skuldfälla som är typisk för människohandel.

Efter ett par månader kom två män och köpte Katja av baräga-

ren. Hon fördes till en annan stad. Under lång tid var Katja i händerna på olika människohandlare. Till slut, efter nästan tre år, lyckades hon rymma men hade inga pengar eller möjlighet att ta sig hem. Till slut fick hon hjälp med att kontakta den internationella polisstyrka som arbetar mot människohandeln. De tog henne till ett särskilt hus där flickor och kvinnor som utsatts för människohandel får skydd. Verksamheten drevs av en av de många organisationer som kämpar för flickors och kvinnors rättigheter. De hjälpte Katja att få resa hem till Moldavien, söndertrasad inombords.

– Jag får hjälp av en psykolog, berättar Katja. Jag litar inte på någon man, eller på kärlek.

Hon har inte berättat för någon om vad som hände medan hon var borta.

Varje dag ser Katja annonser i tidningen om jobb i väst. Skillnaden är att det idag talas öppet om risken att bli sexslav i hennes hemstad. Affischer varnar för riskerna och det finns en gratis hjälplinje med information om hur man undviker att hamna i slavhandlarnas klor. Men hon vet att det varje kväll går minibussar med unga kvinnor mot gränsen. De drömmer om att tjäna pengar på hushållsarbete i Tyskland, Frankrike eller Sverige, men kan aldrig veta säkert var de hamnar. ○

► KALLA FAKTA OM MÄNNISKOHANDEL

Vilka drabbas?

I Europa utnyttjas hundratusentals människor av människohandlare och samvetslösa arbetsgivare varje år. Ingen vet säkert hur många de är, men barn och kvinnor är särskilt utsatta och 80% utnyttjas för sexuella ändamål. Många är ungdomar från fattiga länder som drömmer om ett bättre liv. De vill resa, jobba ihop pengar och träffa nya människor. Men en platsannons i en tidning eller på internet kan vara första steget mot ett liv i slaveri. Till Sverige förs hundratals unga kvinnor från bland annat Estland, Litauen,

Ryssland, Polen och andra delar av Östeuropa. De förs över gränsen illegalt och hålls sedan inlåsta och gömda. De flesta tvingas arbeta i sexindustrin och hälften är barn (under 18 år).

Varför säger de inte nej?

Ingen går frivilligt med på att bli såld. De flesta som drabbas kommer från fattiga förhållanden och har ingen eller låg utbildning. De luras och tvingas in i farliga situationer som de inte kan kontrollera eller ta sig ur. Människohandlarna, som ofta tillhör kriminella nätverk, använder

många olika metoder för att bryta ner och kontrollera sina offer. Våld eller hot om våld, utpressning och sexuella övergrepp är effektiva sätt att få människor att göra som man vill. Hot om att skada familjemedlemmar i hemlandet är också ett effektivt påtryckningsmedel.

Vad säger lagen i Sverige?

Människohandel för till exempel sexuella ändamål, tvångsarbete och organhandel är allvarliga brott enligt svensk lag och kan ge upp till 10 års fängelse.

Kampen mot nutida slaveri

Inget tyder på att antalet slavarbetare minskar i världen, tvärtom ökar antalet stadigt. För att stoppa det nutida slaveriet måste både fattigdomen och efterfrågan minskas.

STATEN HAR DET juridiska och absoluta ansvaret för att bekämpa människohandel och tvångsarbete. Därför samarbetar Sverige med andra regeringar, EU, FN och en rad andra internationella organ och organisationer.

Kampen mot fattigdomen är central för arbetet mot nutida slaveri. Fattiga människor som saknar makt över sina egna liv är mer sårbara och lättare att utnyttja.

De behöver också mer kunskap om sina mänskliga rättigheter för att inte bli lurade och utnyttjade. Den som inte känner till sina rättigheter kan inte heller kräva respekt för dem. Även brottsbekämpare som poliser och åklagare behöver mer kunskap om nutida slaveri och människohandel för att kunna arbeta mer effektivt. Dessutom behöver de som varit utsatta men blivit fria stöd, så att de

inte hamnar i tvångsarbete igen.

Bland det allra viktigaste är förstås att minska efterfrågan på de varor och tjänster som levereras av slavarbetare. Så länge kunder frågar efter till exempel barnpornografi, sexuella tjänster och inte ställer krav på att varorna de köper är producerade under goda förhållanden, kommer människohandel och tvångsarbete att finnas kvar.

Med pennan som vapen

Både i Sverige och runt om i världen har journalister grävt fram fakta om människohandlare och slavdrivare, som sedan har använts i människorättskampen.

Till exempel har medierna avslöjat att stora svenska företag använt skuldslavar och barnarbetare för att exempelvis producera billiga kläder och skor. Det har ibland lett till köpbojkotter och att företagen skärpt sina kontroller och bytt leverantörer. Radio, tv och tidningar har bland annat rapporterat om hur personer med utländsk bakgrund, många av dem gömda flyktingar, använts som slavarbetare. De packar varor på lager eller städar på restauranger och kontor. En del tvingas provjobba gratis och får sedan sparken. Andra arbetar i flera månader men får ingen eller mycket låg lön. Eftersom de befinner sig i Sverige utan tillstånd vågar de som drabbas inte gå till polisen.

År 2008 fick Somaly Mam det svenska barnrättspriset World's Children's Prize for the Rights of the Child. Läs mer på www.childrensworld.org.

Somaly räddar sexslavar

SOMALY MAM var tolv år när hon såldes som sexslav första gången.

I dag driver hon en organisation som räddar flickor som är sexslavar på bordeller i Kambodja.

Somaly och andra som kämpar mot sexhandeln i Kambodja samarbetar även med internationella organisationer, eftersom många av kunderna på bordellerna kommer från utlandet. Från Sverige kommer barnsexturister, men även affärsresenärer och utlandsstationerade svenskar som vill köpa sex med barn. Den som vill utnyttja barn söker sig förstas helst till platser där risken för straff är liten och barns kroppar säljs till ett billigt pris. Tidigare åkte många till Thailand, men där har polis och åklagare trappat upp jakten på dem som köper sex med barn, och därför väljer många barnsexturisterna nu att åka till andra länder, där myndigheterna än så länge inte har kontroll över situationen.

Somaly har många fiender och

lever under ständigt dödshot.

– Bordellägare, maffian, vissa poliser, domare och högt uppsatta politiker tjänar pengar på handeln med flickor. Därför är det svårt och farligt att stoppa den.

När hon själv blev såld till en bordell försökte Somaly först göra motstånd och vägrade ta emot "kunder".

– Som straff blev jag slagen och våldtagen av bordellens ägare, minns hon. Sedan låste han in mig i ett litet rum. Innan han gick sa han: "Gör som jag säger, eller så kommer jag att slå och våldta dig varje dag!"

Somaly lyckades rymma en gång men hittades snart. Som straff blev hon bunden, slagen och utnyttjad av olika män i över en vecka.

– Dom lyckades knäcka mig, säger Somaly.

Efter åtta år på bordellen fick hon till slut lite större frihet av ägarna. De höll henne inte längre inlåst dygnet runt och hon kunde lämna bordellen på egen hand ibland och

till slut vågade hon ta steget att fly. Så småningom startade hon en organisationen AFESIP (Aktion för kvinnor i en svår situation).

Nu har det gått elva år sedan starten och över 3 000 flickor, före detta sexslavar, har fått ett bättre liv tack vare Somaly och AFESIP. Idag har man tre barnhem där sammanlagt 150 flickor får beskydd och omvårdnad. De får också information om sina rättigheter och hjälp att bygga upp nya liv.

Paul Blomqvist

VAD KAN DU GÖRA?

DU KAN VARA MED och motverka allt från skuldslaveri till människohandel med barn. Dels genom att välja mer noggrant vad du köper i mat- och klädbutiker och dels genom att lära dig mer och sprida information till din omgivning. Kontakta någon av de organisationer i Sverige som arbetar med dessa frågor.

Hos Rättvisemärkt (www.rattvisemarkt.se) och Rena kläder (www.renaklader.org) får du tips om hur du kan hitta varor som har tillverkats på ett bra sätt, utan tvångsarbete och slaveri.

Du kan också stödja någon av de organisationer som kämpar mot människohandel. De kan ge tips på hur du kan engagera dig aktivt.

ECPAT Sverige arbetar med att förebygga och stoppa alla former av barnsexhandel: barnpornografi, trafficking och barnsexturism. (www.ecpat.se)

Kvinna till Kvinna arbetar för flickors och kvinnors rättigheter i länder och områden som drabbats av krig och konflikter. Människohandlarna söker ofta sina offer just här, eftersom människor i utsatta situationer är lättare att utnyttja. (www.kvinnatillkvinna.se)

Via Amnesty Business Group kan du påverka svenska företag att ta sitt ansvar för mänskliga rättigheter, till exempel genom att säkerställa att de varor man köper in inte tillverkas under slavliknande förhållanden. (www.amnestybusinessgroup.se)

Forum för levande historia är en myndighet med uppdraget att – med utgångspunkt i Förintelsen och andra brott mot mänskligheten – arbeta med frågor som rör tolerans, demokrati och mänskliga rättigheter. (www.levandehistoria.se)

Några nedslag i slaveriets historia och om Sveriges roll i den.

1646

Den första svenska slavhandels-expeditionen till Afrika organiseras av affärsmannen Louis de Geer, med sjöpass utfärdat av regeringen. Slavar hämtas och byts sedan mot socker i Västindien. Vid hemkomsten till Stockholm 1647 medförs socker, guld, elfenben och fyra svarta slavar som överlämnas till rikskanslern Axel Oxenstierna.

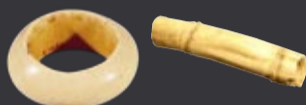
1700

Slavhandeln utvecklas till en motor i den europeiska ekonomin och de flesta länder deltar på olika sätt i den lukrativa handeln. Bland annat spelar det svenska järnet en viktig roll.

1784

Den västindiska ön Saint Barthélemy blir svensk koloni, med 281 slavar. 1812 har slavarnas antal ökat till 2406.

1807

Storbritannien förbjuder all slavhandel.

1814

Ledare från Europas stormakter möts och antar en deklaration om slavhandels avskaffande. Men slavhandeln fortsätter på Saint Barthélemy, trots protester från bland annat Storbritannien.

1962

Sverige antar så kallad extra-territoriell lagstiftning, vilket ger möjlighet att döma svenskar i hemlandet för brott begångna utomlands (till exempel sexualbrott mot barn).

1989

FN antar Konventionen om barnets rättigheter, Barnkonventionen, som bland annat slår fast barnets rätt att vara fria från exploatering och tvångsarbete.

Sverige och slavhandeln

1650

Sveriges regering och Afrikanska Kompaniet kommer överens med kungen av Fetu i Ghana att Cabo Corso blir svensk koloni. Ett svenskt fort, Carolusborg, och flera handelsstationer, inrättas. Kompaniet exporterar slavar till bland annat Västindien.

1786

Västindiska Kompaniet bildas med Sveriges kung som delägare. Kompaniet ges rätt att bedriva slavhandel på afrikanska kusten.

1787

Den svenske guvernören på Saint Barthélemy skapar apartheidlagstiftning på ön och delar in befolkningen i "vita", "fria kulörta" och "negrer". Antislaverirörelsen grundas i London.

1789

Louverture leder slavuppror i Haiti.

1790

Tulltaxa införs på Saint Barthélemy men importen av slavar från Afrika är till en början fri. Först 1804 införs importtull även för slavar.

1803

Danmark förbjuder slavhandel.

1823

Slavhandel med svenska skepp fördöms i svensk lag.

1830

Sveriges riksdag antar en strafflag mot "negerhandel", ett brott som ska ge dödsstraff. Undantag görs för handel med slavar "för eget behov" inom det land där slaveri är tillåtet.

1847

Sverige avskaffar slaveriet och de sista slavarerna på Saint Barthélemy friköps.

1865

Slaveriet förbjuds i USA efter inbördeskriget.

1926

Nationernas förbund antar Slaverikonventionen, som förbinder alla länder som undertecknar den att avskaffa slaveriet.

1948

FN antar den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter, som förbjuder slaveri.

2000

FN antar konventionen mot gränsöverskridande organiserad brottslighet med ett särskilt tillägg om människohandel, i synnerhet gällande kvinnor och barn.

2001

FN:s världskonferens mot rasism hålls i Sydafrika. Bland annat fördöms den transatlantiska slavhandeln som brott mot mänskligheten och pekas ut som en källa till dagens rasism.

2002

Sverige stiftar lag mot människohandel för sexuella ändamål.

2004

Sverige inför lagstiftning mot människohandel för alla slag av utnyttjande.

2007

Sveriges regering erkänner att Sverige varit delaktigt i den transatlantiska slavhandeln. FN inför 25 mars som internationell minnesdag för dem som drabbats av slaveriet och den transatlantiska slavhandeln.